

23. октобар 1928. године

Неко једном приликом рече: „Чубура¹ је мансарда Београда“, а ове цмољаве вечери на измаку октобра, та мансарда је лагано тонула у јесењу ноћ препуну магле која је падала на крупно камење које је тек провиривало из блата и наговештавало да је ту некада била калдрма, а сада глиб дубок до пола листова непажљивог пролазника.

Опрезно, као да пази да не угази у тај кал, магла се ширила чубурском улицом уденутом између нахерених тараба које су одвајале блатњава дворишта од исте такве улице. Поред једне такве тарабе, крупни, чупави, жу-

ћкасти пас је цвилећи њушкао нешто.

Докони пролазник би, да је радозналији, могао да види да жућа њуши леш зифт црне кује чија је глава са искеженом губицом била заглављена између две летве тарабе, и да је очигледно и задављена њима док су јој нечије ноге у тешким цокулама ломиле ребра.

Кроз маглу и ноћ се одједном продену жамор. Неко је ушао у кафану Чубура.

За њим се са треском затворише врата и улица поново потону у ноћ и маглу.

* * *

Доктор Михаило Теофиловић изађе из аутомобила и сачека Анђелка да са возачеве стране обиђе око новог Ситроена који се кочеперио испред „жандармске“ куће у Босанској број 5.

Име су јој наденули становници те улице, јер су сви станари те куће, изузев једног коњичког мајора у пензији и саме власнице куће, били жандарми.

¹ Некада је на месту данашњег Чубурског парка, некако, ближе садашњем занатско-тржном центру познатом као „Градић Пејтон“, растао дуд подно ког је био извор. Пошто тај извор није био некаквог капацитета, људи су ископали рупу, као резервоар, а у рупу ставили буре без поклопца и дна, неку врсту стублине, да не дозвољава да се земља обрушава. То се на циганском назива *учобуре*, и то је, оставило име у наслеђе целом овом делу Београда.

– И даље не разумем, – Михаило се загледа у лимузину, – шта фали Пакарду? Цена није проблем, бар новца имам колико нам душа иште, а ти запео, мора Ситроен, па Ситроен.

– Шта ћу. Лепши ми је, пријатнији за возоњу, удобнији за путнике, а и лакше је у Београду наћи делове за француски ауто. Пакард ми је више за оне који би да се пувакају, а Ситроен је да те доведе и одвезе, мање упада у очи, има их бар двеста оваквих у граду, а Пакарда само двадесетак. – Анђелко извади памучну крпу из џепа и нежно, као да брише дете, отра неку, само њему видну, мрвицу са предњег блатобрана.

– Де, де, шта се дуриш, само сам питао. Их, к’о дете си, да знаш. А ја све ове године мислио за тебе да си озбиљан човек, ратник... Па погледај се само, мазиш га више од Мурге. – Михаило одмахну руком.

– Мурга је Мурга. И неће никаква машина моћи да га замени. А и ти ми баш знаш да ли га мазим? Кад си, па, ушао у шталу? Свако јутро је тимарен, појео је више шећера и шаргарепе него... види га, шта се смејеш? Ма, ја сам будала па објашњавам. – Анђелко љутито врати ону крпу у џеп постидевши се своје слабости

према Мурги, крупном црном пастићу који је данас добио конкуренцију.

Михаило срдачно и помирљиво загрли Анђелка и поведе га ка задњем делу лимузине:

– Добро, де, не беси се ту, него, дај да извадимо то из пртљажника, па да уђемо више у кућу, нећу цело вече да стојим овде.

Анђелко баци још један поглед на аутомобил који се кочоперио у магли и надурено настави за Михаилом – добро, јесте леп, али, Мурга је Мурга, помисли.

* * *

У кафани Швајцарија² необично мирно вече. За келнерајем момак брише оно неколико опораних чаша. Поред врата, за столом седе двојица сталних гостију, испред себе наређали празне чокање који на карираном столњаку изгледају као нека бескрајна шаховска партија. У дну кафане, сасвим иза пећи, у хошку, Риста Фирнис седи сâм и премеће порукама празно стакленце у којем нема више ни капке ракије.

² Кафана *Швајцарија* се налазила у Приштинској (касније 14. децембра, а данас Цара Николаја II) улици, после је променила име у Млава и под тим именом је радила све до затварања између 2010. и 2014. године.

Газда Милан, трбушасте педесетогодишњак са великом ћелавом главом украшеном штучованим брковима, и још већим стомаком који обуздава сребрни ланац џепног сата на који је посебно поносан, замишљено гледа кроз излог.

По њему, без џепног сата на сребрном ланцу ниси газда. Можеш да имаш пет кафана, десет кућа, ма да имаш све, без тог малецког сата си нико и ништа.

Извади сад тај сат из прслука и хукну незадовољан. Ова магла и цмољава киша му упропастише посао данас. Није Чубурцима по вољи да гацају по блату, радије овакве вечери проводе код својих кућа.

Врати сат у џеп, пређе погледом по кафани, важно се накашља и рече, некако, и свима и никоме:

– Ако ћете да поручујете, поручите, још по једно пиће, па да се затвара полако, да се идемо на спијење.

Оде и сâм иза келнераја, направи два чокања са ракијом из своје флаше, па крете лагано ка дну кафане, приђе столу за којим је седео Риста, тешко седе на столицу која рекло би се – застена, и преко стола му пружи један чокањ:

– Живели, мајстор Ристо.

– Сто година, газда Милане. – Риста прихвати чокањ, куцну се са кафецијом и жудно га принесе уснама.

– Види, – Милан сркну ракију, па настави, – у четвртак треба да ми стигну угаљ и дрва за кафану, па сам мислио, ако немаш нека посла да сутра дођеш и претресеш шупу, да прегледаш кров, и да помогнеш после да се угаљ и дрва унесу и сложе. Ево, ја би ги платио пет банке, ручак и пиће. Две банке одмах, вечерас, а остало кад се посао заврши.

– Сутра... сутра... – Риста се бајаги замисли, као да гледа у неку свеску са записаним обавезама. – Бре, газда Милане, 'де нађе да договараш вечерас за сутра?

– Дете, дај га још једно чокање из моју флашу за мајстор Ристу! – кафеција довикну момку за келнерајем вадећи шлајпик из кецеље, а онда се наже преко стола и много тише настави: – Ристо, немо' да ме зајебаваш, ево гу две банке као што рекох, а ти се сутра нацртај овде од собајле и заврши шта смо се договорили. Ако мене нема, за све што треба јави се на Рајка. И да ги знаш, рек'о сам му да не сме да ти гу да више од три чокања док

се посао не сврши. Бре, мене си гу нашао да мунташ, куче једно барабско. Мене? Газда Милана Ристића, онајбољшег кафеџију у цел' Београд са Чубуру и Енглезовац.

– Добро, де, – Риста помирљиво узе новац, – нисам могао да се сетим кад сам се договорио са жандармом Љубом, треба да средим шупу и код њега и код оне Велинке. Знаш како је, он плаћа све одма'.

– Јел'? Онда гу иди код Љубу у кварт, па целе године пиј на црту. Иди у кварт па гу тамо сваког понедељка узми две банке и ручак да им истовариш таљиге са сандуци пива.

Газда Милан крете руком преко стола да узме назад новац, али га Риста брзо муну у џеп:

– Бре, газда, какав си то. Стална муштерија је стална муштерија, могу Љуба и Велинка да се стрпе дан-два. – Риста суну у једном гутљају садржај чокања, па се окрете ка келнерају: – Рајко, дете! Дај овде још две ракије за газда Милана и мене, и стави то на мој рачун!

Рајко погледа ка кафеџији, па тек кад му овај одобравајуће климну главом, насуд два чокања и донесе их за сто:

– Извол'те, мајстор Ристо.

* * *

Некадашњи жандармеријски наредник, а од скора само пензионер, Станко Нешић, заусти да опсује, па се брзо пресече сетивши се да иза њега седи и хекла госпа Ната, власница ове куће и његова боља половина, зато само љуто спусти домине и, више за себе, дуну кроз бркове:

– Овде нису чиста посла, јок море. Ја кад вам кажем. Да неко седам вечери добија све партије за редом, то није никад било.

Коњички мајор у пензији Петар Вељковић задовољно усукла бркове које је и даље неговао „по правилу службе“ и насмеја се:

– Богами, чиста, к'о суза чиста. А ти, Станко, пробај да играш користећи памет, а не да се уздаш само у срећу. Ти уопште не водиш рачуна ко на шта није имао да одговори, већ само избацујеш без икаквог смисла. Види, могао си да ме затвориш овде са тројком, ти их још имаш, остале су прошле, и ја не бих могао да завршим никако. А Вита би преузео после са петицама и двојкама, па, ако не би ти победио, оно, не бих ни ја.

Станко је само климао главом, а Вита, и сам одскорашњи пензионер, задивљен спусти своје домине:

– Свака част Перо. Ама, како си знао шта имам? – Окрете се ка госпа Нати: – Кумо, да ти не шурујеш са гоc'н Пером? Договорили се, па терају спрдњу с поштен свет.

– Море, куме, поштен свет се у ова доба бави са паметније ствари, а не игра домине. Оно, не играте у паре, али, домине, карте... све ти је то ђаволска работа. – Ната му одброја и не дижући поглед са хеклераја, али, по гласу се осетило да не мисли то.

Уосталом, шта су друго могли да раде по овом хладном, кишном и магловитом времену. Једино да иду у кафану, а она да седи код куће.

Овако, ем јој је Станко пред очима, ем се толико пута од срца смејала њиховим причама и задиркивањима.

Начелник београдске полиције, мајор Милутин Рајковић који одбрајава дане до унапређења у пуковника и одласка у пензију спусти оловку након рачунања и накашља се:

– Била ђаволска работа или не, Станко, Вито, договорите се ко меље, а ко кува.

– Али овај пут мало тању. – Пера се умеша. – Синоћ је била – ух! Целу ноћ сам се превртао и нисам могао да спавам.

– Море, ниси ти могао да спаваш од кило и по прасећег за вечеру. – Станко устаде и крете ка креденцу да им сипа још по чашицу ракије. – Вито, за шта си, за млин или за цезву?

– Ја за цезву. Кумо, јеси ли и ти за кафицу?

Госпа Ната спусти у крило хеклерај и погледа ка великом зидном сату:

– Да знаш да бих и могла. Али, малецку, и стварно, лепо каже Пера, мало тању. Бре, ви навикли на оне ваше, жандармске, да вас држе будне по целу ноћ.

Вита оде до шпорета, приста ви лонче на плотну, погледа испод у фиоку, па видевши да нема више дрвада појача ватру, узе кофу и пође ка дворишту, да донесе из шупе неколико цепаница. У пролазу сркну ракију коју је Станко већ сипао и прогунђа гледајући Перу и Милутина:

– Само се ви кезите, имате среће што и кума хоће кафу, иначе би било... их.

У повратку се, испред трпезарије сусрете са Михаилом и Анђелком који је носио дрвени сандук са неким скупим пићем. Вита је добро знао те сандуке у којима су биле флаше ушушкане у сламу и пиљевину. Док је био жандарм, неколико пута су их

пленили одшверцера, али, никада до сада није имао прилике да и сâм проба нешто од тога.

Милутин је стењући устајао од стола да остави кутију са доминама кад погледа према вратима и насмеја се гласно:

– Е, мај... пошаљеш га у шупу по дрва, а види шта он све довуче оданде.

Станко се ушепртљи са оним млином за кафу, а госпа Ната спусти хеклерај у крило:

– Вас двојица не умете да куцате? Шта се шуњате ту, ево, и Станка сте ми посрамили. Замислите да сте се тако јутрос прикрали, па га видели са пеглајсом. Што није ред – није, него да куцате други пут.

– Нато, побогу, шта причаш то. Помислиће људи да је истина. – Станку умало не испаде из руку онај млин за кафу.

– Истина је, јашта, него истина. – Вита приђе шпорету и поче да слаже цепанице у фиоку испод рерне. – Кума ми је дала чинију са водом и босиљак, па је Станко пеглао, а ја сам стајао поред и фајтао чаршафе са оним босиљком, к’о кад попа свети водицу. Само нам је Милутин недостајао да млати кадионицом и поје, а гос’н Пера да држи други глас.

Гласан смех се проломи кроз ноћ и маглу, а у топлини кухиње Станко спусти млин за кафу на сто и бришући очи бајаги прекори домаћицу:

– Побогу Нато, од ових аламана сам и очекивао да ме овако „намажу“, али да ме моја рођена жена овако среди...

Госпа Ната одложи хеклерај и устаде:

– Их, види мог комиту, налећео на мину па се чеше. Боље устај и понуди госте да седну, него што ми се пренемажеш ту, – а онда се окрену ка Михаилу и Анђелку, – а и вас двојица, шта сте ми се укопали ту к’о притке, седајте, бар места има довољно.

Анђелко спусти кутију са пићем на сто и добаци у пролазу Станку:

– Бога ми, да сам знао, могао сам да донесем и наше да се препегла. Има неких јорганских навлака, никако да се накатим да их средим. Све нешто данас ћу, сутра ћу.

– Море, препеглаћу ја тебе кад те до’ватим, и то ћу без пеглајс да те пеглам, само ти лај. Него, одакле ви банусте, па још са овим сандуком? Да га нисте негде макнули, па се сад кријете од потере?

Михаило седе и извади табакеру из џепа:

– Ма, били нешто данас по граду, па се, ето, мало поновили, а онда, као велимо, ред је и да се части. Па јел’ тако?

Перасенаже преко стола и својим старим „бензинцем“ упали Михаилу цигарету:

– А чиме сте се то поновили, кад заслужује овакву част. Ово је, колико видим, оригинал Наполеон у сандуку. Ја га својевремено пих у Ници и Паризу са својом Надом. Скуп к’о ђаво, али, вреди сваку пару.

– Торпедо! – Укључи се Анђелко.

– Побогу, какав торпедо? Да не мислите да од Нирване направите торпиљерку? – Милутин се зачуди. – Са киме сте то вас двојица заратили, а?

– Није то, него је Михаилу купио ауто. Торпедо, односно, Сиетроен, модел Торпедо. – Анђелко одговори петљајући око поклопца кутије са пићем и вадећи нож да га лакше одвали.

На то се Вита гласно насмеја, и спусти на сто чаше за коњак:

– Ако сте га оставили на улици, пиши пропало. До сада су га ови наши апаша већ украли и продали, јал’ у Смедереву, јал’ у Шапцу. Нов аутомобил без оружане пратње, побогу Анђелко, па где ти је памет.

– Не марим ја за Савамалске апаше, неће они да дирају ништа од доктора Михаила, а знајући их, неће да дозволе ни да неко други дира. – Анђелко се насмеја и извади флашу из кутије па пажљиво отра са ње пиљевину и труње, – него, дајте чаше ближе, да наздравимо и да „крстимо“ принову.

Пера замишљено чупну брк:

– Оно, сад, ако је до крштења, ја предлагем Виту за кума. Са Нирваном је потрефио к’о прстом, па ће, ваљда, да се покаже и са тим торпедом.

Сви сложено заграјаше на Виту да смисли име, узеше чаше и кретоше напоље да виде ауто.

– Па ово је права лепота, види га само. – Пера обиђе круг око кола загледајући и климајући главом у знак одобравања.

– И тапациран, к’о у соби да седиш. – Милутин завири у унутрашњост аутомобила.

Госпа Ната сркну из своје чаше па погледа у Виту:

– Дакле, куме, да чујемо.

– Ма шта га ја знам. Леп је, па овако бордо, некако, подсећа ме на оног нашег унцута Годора. Сећаш га се Станко, тај је налазио пут где га нигде нема, а пешке је стизао и брже и даље од било ког коњаника. Па и сам војвода Ми-

пић нам га узе за свог курира. Кажу да му је био и бржи и сигурнији чак и од пољског телефона.

– У мај... где се њена сети. Вала, сад кад то кажеш, да знаш да је... ма... као да су у Тодора гледали када су га правили. – Станко се окрете ка Михаилу: – Докторе, ако се слажеш, дај ту флашу да крстимо Тодора, па да се склањамо, да нам не уђе ова маглуштина у коске.

Анђелко узе флашу од Михаила, приђе хауби и зали је мало коњаком:

– Е, па Тодоре, жив нам био и дуго нас возио.

– На вјек и вјеков! – Сложно рекоше сви, наздравеше и кретоше се лагано ка кући, само је Анђелко заостао и бацио још један поглед на, од сада, Тодора:

– Ма где га се само сети, стварно је исти он.

* * *

У крају Дорћола на самој ивици до Пиштољ мале је, у самом дну неугледне авлије, светлео један прозор дворишне кућице, више неке шупице од тврдог материјала, коју је газда мало дотерао и направио од ње стамбени објект који се састојао од мале собе која је уједно била и кухиња и трпезарија и спаваћа со-

ба и једног малог купатила које је сместио у простор поред предсобљанца. Све заједно није имало ни двадесет квадрата испод ниског плафона, али, сасвим довољно за скромног самца коме су одговарали и локација и цена.

Да нису, не би већ две године ту становао, а станодавац ни једног тренутка није размишљао о томе да мења подстанара.

Аи зашто би. Подстанар је био Драгомир Браца Боројевић, инспектор у полицији, пристојан млади човек чије је присуство обезбеђивало мир целом комшилуку. А као државни чиновник, имао је редовну плату, никада није каснио са киријом и није имао никакве посебне захтеве.

Да му, с времена на време, не дође ноћу курир из кварта, када се деси нешто ван инспекторовог дежурства, па је и његово присуство преко потребно, нико му не би пришао ни близу врата.

Браца је на петролејском примусу закувао кафу, па џезву стави на мали послужавник поред шољице и чаше с водом и прене се их на сто, где помери неколико службених папира, да му направи места. Након тога, расејано препипа џепове и врати се до комодe која је изигравала кухињски део, те узе кутију шибица

која је остала поред примуса, запалицигарету и замишљено привуче столицу ближе, не одвајајући поглед од разбацаних папира по столу.

Током ноћних дежурстава је, у оним тренуцима кад је Београдом владао мир, односно, није било туча, свађа, пљачки и сличних градских ноћних активности, Браца волео да листа књигу дежурстава и буде упућен шта се дешавало у граду и ван његових смена.

Тако му је упало у очи нешто необично.

За последње две године у Београду се догодило двадесетак убиства, нерасветљених по Браци, приписане псима-луталицама по осталима из кварта. Браца је пронашао све те записнике, па, иако их је толико пута прочитао да их већ зна напамет, и даље их држи раширене по столу испред себе. Као и неке личне белешке, па и неколико фотографија жртава и места самог догађаја.

Обишао је шинтерску службу и распитао се. Пас који би могао онако да убије човека требало би да је баш „*толемо ѿцетиииѿе, ѿоле колик`уѿриз, ѿа ѿѿо`е ѿлава кано од ѿелетѿа*“, како рече један од шинтера, а „*ѿѿаково чѿѿо не`е фађано одавно*“.

А онда, све жртве су биле сиротиња, без игде икога, што ће рећи, њихов нестанак није имао ко да пријави, тако да су жртве проналажене тек након неколико дана. Или би неко случајно налетео на њих, или би почеле да се осећају, услед труљења.

И, још нешто му је упало у очи, све те несреће су се догодиле на и око Чубуре.

Браца је обишао сва чубурска дворишта, прегледао је све, али, пса потребне величине није пронашао.

Поново је почео да прегледа записнике поређане хронолошки.

Љутило га је то што има могућег убицу, што има чак и заједнички сачинилац за жртве, па и локација је позната, али, мотив, често најважнији део сваке истраге и траг који углавном доведе до починиоца – е, те сламке – мотива није било.

И љутило га је то што се последње убиство, Браца је то у глави већ почео да назива убиством, а не несрећом, догодило пре мало мање од месец дана, а леш је пронађен, судећи по извештају лекара, око пет дана касније, као и то да угризи на врату нису настали након смрти, да на телу нема никаквих других угриза или повреда.

Једноставно, све жртве је убио тај један једини угриз за грло неких великих чељусти. Псећих или вучјих, лекар није могао да прецизира, но, пошто је ово град, тешко да би били вучји.

Неко би, ваљда, приметио до сада толиког вука.

Дакле, тражимо пса величине телета, ако је веровати шинтерима, а њима би, барем што се тиче паса, требало веровати.

Уморно насу кафу, сркну је, повуче дим и испусти га ка плафону, а онда се завали у столицу, загледа у тај дим и одлута мислима у потрагу за тим фантомским псом.

* * *

У кафани Чубура је била уобичајена гужва.

Углавном је то био свет из комшилукa, тек по неко ко је дошао из неког удаљенијег дела града, рецимо, чак неколико Ђошкова даље, и то не због не знам каквог провода, већ због неког посла, односно, договора за неки посао са неким од сталних посетилаца ове кафане.

Љуба Филиповић, одскорашњи жандарм у пензији, је вечерас овде из тог разлога. Наследио је кућу стотинак метара од ове кафане ка Савиначкој цркви, а

због те, и куће Велинке Пењин, са којом је намеравао да се ускоро ожени, је и дошао у Чубуру, да се договори са Ђорђевићем Николићем, или Ђолетом инжењером, како су га знали на Чубури.

Ђолета је лако нашао, једноставно, само пратиш са ког стола допире најгласнији и највеселији смех, и не можеш никако да погрешаш.

– Добровече, да ли је слободно да се седне? – Упита када је пришао столу.

– Ене! Види га ко нам дође. Ражаловани жандарм!

– Нисам ражалован, него пензионисан!

– 'Ајде! – Ђоле се насмеја и помери столицу у страну да направи места за Љубу. – Не смеш да носиш револвер, не можеш да хапсиш, нема више цабе вожње трамвајем и по нека ракијица у кафани, Дакле, сведе ти се на исто.

– Јебемлига, кад тако кажеш и јесте исто. – Насмеја се и Љуба привлачећи столицу. Тек што је сео, као дух, појави се поред стола келнер Вукан, разбарушени момак у белој блузи и са кецељом, некада давно, зелене боје:

– Изволите гос'н Љубо.

– Дете, дај овде још... шта сте то пили... вино? Дај још две флаше и сифон и донеси и мени чашу,

ако сам и ражалован, што рече Боле, нису ми уста зашивена.

Сви за столом заграјаше у знак одобравања, а Љуба се насмеши у себи. Прихватањем оног „ражалован“ без љутње био је свестан да та реч, за овим столом, никада више неће бити споменута уз његово име.

А онда, баш и да буде спомену-та, кога је то више брига.

Љубу, искрено, није.

– Откуд тебе? – огласи се Пера Масација правећи шприцер за себе и свога кума и побратима Луку Фондаму који је био у неком живом разговору са Ђуром каспином и Миком Јајтелесом.

– Да будем искрен, дошао сам да попијем који шприцер, али, пошто то она моја не би прихватила као разлог, дођох овде да се договорим са Ђолетом око неког посла.

– Е, па нека је са срећом! – Ване пиљар се насмеја док је Вукан спуштао флаше са вином и сифонна сто. – А види се да си школован, нема шта. Умеш да започнеш разговор к’о прави.

Сви за столом потврдно заграјаше, па кад Љуба направи себи шприцер, подигоше чаше и сложено му наздравише.

– О каквом се послу ради? – Упита Боле.

– Мислио сам да свратиш сутрадо мене, па да попричамо као људи.

– Мани ме, Љубо, тога, него причај сад, кад си ми већ ушао у канцеларију.

– Добро. Ти знаш моју кућу?

– Знам у циглу, ја сам је градио пред сам рат.

– А знаши кућу моје Велинке?

– Знам, њу је градио мој покојни отац, а ја сам помагао, да он уштеди дневнице, а ја да учим посао уз њега.

– Ето, све знаш. Планирао сам да их средим обе као кутијице, па када се то заврши, а Велинка и ја узмемо, да у једној живимо, а другу да издајемо, па уз моју пензију, да се поткрпимо.

– Богами, велики посао отвараш. И велик и скуп. За новац не бринем, знам те, нећеш побећи, али... – Ђоле замишљено пружи руку ка флаши са вином.

– Али – шта?

– Али... то да суна обе куће прозори и врата зрели за мењање, то и сам знаш, потом, треба их поново омалтерисати, претрести греде на крову, црепове... Велинкина шула само што се не сруши, а онда, кад већ радиш, размисли да на обе куће додаш подрум, направиш купатило. То није превелик издатак кад се већ отворе ра-

дови, а много подижу цену када све буде готово.

– И, шта цениш, колико би то могло да кошта?

– Ђемлига... без двадесетак хиљада не бих улазио у толики посао.

– Много.

– Много, не кажем да није, али, то ти је. Ево ти га браца Пера, па га питај колико коштају само прозори и врата, да не споминем грађу, црепове, креч...

– Ма знам, немој да мислиш да ја сад теби обарам цену, него... много, брате, размишљам где да нађем толики новац.

– Хм... да те питам. Онај стан у Босанској, колики је и колико га плаћаш?

– Онај... ма то је... леп је то станчић, соба, кухиња, трпезарија, мало купатило, а плаћам га триста динара месечно. Неће госпа Ната ни да чује да јој плаћамо више.

– Ау, мајку му... па овде за те паре не можеш ни шупу за угаљ да изнајмиш. – Боле се зачуди.

– Знаш.

– Е, па, брате Љубо, ја ти предлажем да размислиш о овом предлогу: да ја вама средим обе куће, па када се оне заврше, да ви једну продате и покријете све трошкове, а богоми ће и да претекне, другу лепо да издајете, не-

ћете бити без хиљадарке, можда и хиљадарке и по, месечно коју год да одаберете, а ти и Велинка да се лепо преселите код госпа Нате и да уживаш у својим пензионерским данима. Ионако су ти сви аламани тамо, бар ћеш на трамвајским картама да уштедиш, ако ништа друго.

– То ти није лоше. Али, опет, где да нађем новац?

– Хајдемо овако. Видиш да је јесен, и да је стао посао што се тиче градње, тако да смо и браца Пера и ја сада... па... докони. Е, Пера има на стоваришту све што нам треба, ја, опет, своје момке морам да плаћам, па морам. Дакле, попричај ти са Велинком, браца Пера и ја ћемо вас кредитирати, односно, завршићемо ти посао, а када се прода кућа, ти ћеш лепо да нам платиш шта је наше, а шта остане, у здрављу трошили. – Боле се окрете ка Пери Масацији: – Браца Перо, шта ти кажеш на ово?

– Шта да кажем? Љубу знам, Велинку знам, немам никакву замерку за њих. Као што ти кажеш, нека се они поразговоре и договоре, а ја, ако већ кредитирам некога, драже ми је да кредитирам њих у које имам поверење.

– Ма, попричаћу, и верујем да ће и Велинка да се сложи, него,

бата Ђоле, та продаја куће... шта ако се то одужи, не бих ни вас да увлачим у којекакве несигурне радње.

Ђоле се насмеја и потапша га по плећима:

– Ех, жандарме мој, видим да свашта знаш, али, појма немаш о данашњој стамбеној ситуацији у Београду. Препусти продају мени и не бери бригу. Твоја кућа сада, таква каква је вреди неких шездесет хиљада без ценкања, и до фајронта би за те паре била продата овде, вечерас, а ти би, благо мени, отишао кући са парама у цецу.

– Па онда, бата Ђоле, браца Перо! – Љуба се задовољно осмехну. Велику бригу је скинуо са својих плећа. – И ви остали, живели у то име, а ја ћу још колико ноћас да попричам са Велинком и ето ме овде на јутарњој кафи са вестима.

* * *

Риста Фирнис се нагну ка газда Милану, цугну мало ракије из чокања, дубоко уздахну, жмирну неколико пута водњикавим очима и поче, више за себе:

– Е, мој газда Милане, мука је то, газда Милане, мука. Знаш ли ти да сам ја, Риста... да нисам ништа. Да сам човек треће класе, ето шта сам ја.

Од најранијег детињства нисам ни обукао ни обуо ништа што бар двоје пре мене нису носили.

Бели хлеб сам само у сновима видео, вазда проја, кад има среће и по неки чварак, клот пасуљ...

Цео живот ми се своди на то да, ако имаш за данас, немаш за сутра. Цео живот гледаш у туђе руке и надаш се да ће да те позову да им исцепаш дрва, поспремаш шупу, утовариш угаљ, очистиш нужник.

Знаш ли ти, газда Милане, да се ја, у сав свој век, још у кади нисам окупао. Само у лавор, поливајући се по глави сас лонченце.

Знаш ли ти, газда Милане, да бих ја ишао и го и бос да нема оних телалница на Фишкеклији. Па и то што купим тамо по три пута преврнем пре него што си купим друго.

Знаш ли ти, газда Милане, да се ја још у трамвају нисам возио. Немам пара ни за другу класу.

Да имају трећу, можда бих и могао.

Дана гробљу имају раку треће класе, негде у дну, уз неку јаругу, пуну блата, е, ту би ме сахранили. Море, не би ме ни сахранили, него само рипили у то плато и затрпали ко маче гованце.

И без крс' и без белег.

Ето.

И зато, газда Милане, ја нисам Риста. Ја сам човек треће класе. Ништа, ето, то сам ја. – Риста ућута, искапи чокањ и спусти главу на груди, да му газда Милан не види сузе.

Кафеџија уздахну, устаде од стола и одгегадо келнераја, а потом нестале у кухињи из које се убрзо вратио носећи повећи пакет умотан у папандекл и седе назад на своју столицу:

– Ристо, брате, не буди си такав. Какав човек треће класе, какви бакрачи? – Спусти онај пакет на сто и гурну свој чокањ ближе Ристи: – 'Ајде, попиј си ово, па полако кући, да можеш сутра да ми доћеш на време, кратак је дан, а посла много. И, види, спаковао сам ти овде хлеба и меса, па си ти лепо вечерај кад се доћеш кући.

* * *

– Ма шта кажеш, може седамдесет километара на сат да јури? – Вита је задивљено гледао у Анђелка, као да је он тај који може да трчи том брзином.

– Да, пише у проспекту, а има тамо и онај цајгер. Ја данас нисам прелазео четрдесет. Ем нисам баш најсигурнији још увек, ем смо возили по граду, а и у продавници су нам рекли да у прво време

не оптерећујемо машину превише, док се не разради.

– Па оно, лепоти кажу. – Станко кришом баци поглед да види гледа ли га његова госпа Ната, па муну лактом Виту и очима му показа да му наспе још једну чашицу.

И док је Вита сипао коњак, Анђелко извади из џепа техничку књижицу:

– Ево, погледајте, четири седишта, три брзине, троши мало мање од дванаест литара на сто километара, а са пуним резервоаром може скоро четири стотине да пређе.

– Па сад... осам динара по литри... није баш ни јефтино. – Надовеза се Пера у причу: – То му дође скоро динар по километру, фијакер је, брате, јефтинији. Додуше, колима ти до Смедерева треба два сата времена, а фијакером без десетак добрих сати не би прошао, и без, најмање седамдесет динара.

Михаило отвори табакару и понуди цигаретама све за столом па онда узе и сам једну и запали је:

– А где је вам је Луба?

– Ех, Луба, – огласи се госпа Ната из угла у коме је и даље хеклала, – јури сиротан по Чубури, покушава да среди ствари са оним

кућама, па да нам се и он приже-
ни. И време му је, а и штета да ис-
пусти ону женицу.

Сви се као по команди окре-
тоше ка госпа Нати, а Станко се
умало не загрцну:

– Е, ти баш све знаш, одакле
ти то?

Госпа Ната спусти хеклерај у
крило, сркну малог оног коња-
ка, врло полако, ценећи драма-
тику тренутка одложи чашу, па
се насмеши:

– Види га само, одакле знам.
Ето, лепо, знам. Идем на пијацу,
па знам.

Станко се збуњено намршти:

– Идем и ја на пијацу, па, ето,
сад први пут чујем то.

– Е, то ти верујем.

Госпа Ната се насмеја од срца.

– Ти се на пијаци само распиту-
јеш да ли је неко донео шљиво-
вицу, колико да се проба, процу-
њаш и око тезги са сиром и су-
вим кобасицама. Даље од тога се
ниси мрднуо. А ја обиграм све.
Знам сваку снашу која тамо про-
даје. И ко је, и одакле је, и коли-
ко их је у кући, и ко су им ком-
шије. Станеш, попричаш, некад
однесеш неку ситницу за дете
или унуче. Некад кажеш само
топлу реч, колико да утешиш. И
тако, свашта чујеш на пијаци,
само ако знаш да слушаш.

Пре неки дан сам уговарала
купус за кисељење, па да после
оде неко од вас и донесе га. И ту
чујем од једне Грочанке чија је
сестра удата на Чубури, да се
наш Љуба спрема за женидбу за
Велинком Пењин, удовицом.
Радила је некада као куварица
код Мостића, а последњих неко-
лико година издаје две собе и
живи од те кирије, а код Мости-
ћа и сада оде да кува када им до-
лазе неки важни гости. Кажу,
Мостић пошаље фијакер да је
довеze и одвезе.

И, тако, Љуба хоће да се оже-
ни са Велинком, да среди обе
куће, па једну да издају, а у дру-
гој, вероватно да живе од његове
пензије и кирије. Ја сам мурекла
да је боље да издају обе, па да
живе овде.

За столом настаде тајац који
потраја неколико дугачких се-
кунди, а онда сви кретоше у је-
дан глас да се јављају.

– И то си све чула на пијаци?

– Ма знао сам ја да он нешто
мути. Кад год иде на Чубуру, а
он се сав упицка и улицка као да
ће да предводи параду.

– Добра замисао, само, хоће ли
имати довољно новца за све то?

– Кад ће свадба?

– Од кад ти то знаш. И што
нам не рече?

Госпа Ната сркну још мало коњака, подиже онај хеклерај и погледа друштво преко наочара:

– Ја вам рекох сад шта сам чула. Са Љубом сам причала јуче. Да будем искрена, ја бих највише волела да они дођу овде да живе. Није да сте ви лоше и слабо друштво, али, волим ја и женске разговоре, а ви сте ту танки. Владислава сврати на кафу, одем и ја до ње, али, не бих имала ништа против да попијем кафу са неким ко ми је ближи по годинама. – Важно поправи наочаре, загледа се у хеклерај да провери да није прескочила неко „окце“: – Колико сам ја разумела, Љуба размишља да подигне кредит. Ја сам му саветовала да пита Михаила, али ми он рече да неће, пошто би му Михаило без речи дао потребну суму, чак и више, али, као поклон, не као позајмицу, а он то никако не може тако да прими.

Михаило се збуњено почеша по глави:

– Жива истина. Не би ми ни на крај памети било да тај новац тражим да се икада врати.

Станко узбуђено устаде и поче жустро да шпарта по просторији:

– Магарац. Да све то крије од нас. Па нисмо ми крвници, ми

смо му... ми смо... браћа, ето то смо му!

Наједаред стаде и, на госпа Натаино очигледно задовољство, постаде онај стари наредник Станко:

– Вито, трком на телефон и поручи нам један такси, а ви остали, пакујте се, идемо на Чубуру. Ред је да попричамо са брат Љубом, а и снајку да упознамо.

Приђе столу и подиже чашицу са коњаком:

– Брате Љубо, држ' се сад. – Искапи пиће па се окрете Анђелку: – Пакуј тај сандук и устајте сви, идемо у прошевину.

* * *

Инспектор Браца незадовољно гурну један од оних извештаја, подиже шољицу, па кад виде да је празна, доли из џезве и остаде уочен тако, са све џезвом у ваздуху.

Лагано је спусти и врати се оном папиру који је одбацио. Загледа се у њега, па потом у други извештај. Замишљено стаде да броји нешто на прсте.

Поче да претура по папирима и извуче још један, па онда поново одброја на прсте.

– Јебемлити! – Запрепаштено изусту, потом навали на оне извештаје слажући их, а онда изва-

ди из цепа сакоа, који је био пребачен преко наслона столице, бележницу и оловку и поче да записује датуме са извештаја.

Када је завршио са преписивањем, узео ону кафу, сркну и замисли се, а затим жустро одложи шољицу и клече поред кревета испод кога извуче један стари кофер који му је служио као остава за којекакве ситнице којима није било места на малој полици изнад стола, ни у орману у коме је била само његова скромна гардероба. Почео да претура по њему, али га разочарано затвори и врати под кревет кад не нађе оно што је тражио. Погледа на сат. Па добро, пола девет увече, није прекасно.

Изјури у двориште које пређе, односно, прелете у неколико корака и покуца на врата свога станодавца.

Адам Савић, Брацин станодавац, отвори врата и мало се збуни када угледа свога подстанара:

– Добро вече комшија, којим добром?

– Добро вече. Комшија, занима ме да ли је ваша госпа Лепа код куће, морам да је питам нешто важно?

Адам се још више збуни, шта то његова Лепосава зна да му полицијски инспектори куцају на

врата у ово доба, али се помери у страну:

– Јесте, комшија, изволите, уђите.

Браца улете у трпезарију где је комшиница Лепосава седела у фотели, сркутала чај и са својим супругом, очигледно слушала радио-концерт. Тек тада схвати да је тим људима вечерас бануо као са тавана.

– Овај, ја вам се извињавам што упадам овако у ово доба и и кварим вам вече, али, госпа Лепа, имам једну молбу за вас, ако можете да ми помогнете.

Адам помисли да је то неко питање које, можда, инспектор не би волео да чују и други, па крете да изађе из просторије:

– Идем ја да вам донесем један чај.

Браца се жустро окрете и на смеши:

– Нема потребе комшија, само сам хтео да питам, да госпа Лепа нема књигу Вечити календар. Знате, већ, оно, сановник, рожданик, датуми од почетка па до краја света...

Лепа пажљиво одложи шољицу на хекални миље који је прекривао сточић поред фотеле:

– Комшија Брацо, да ви ипак, лепо, седнете и попијете једну шољу чаја.

Браца је збуњено погледа, а она настави:

– Имам књигу коју тражите, но, на жалост, она вечерас није ту, већ код моје рођаке, две улице даље. Пошто сте дошли толико узбуђени, верујем да вам је та књига веома важна и хитна. Због тога, седите овде, попијте чај самном, а дотле ће Адам да оде до Ђине о донесе вам тај Вечити календар. – Лепа устаде из фотеле: – Адаме, ти крени, ја ћу послужити чај комшија Браци.

Адам је правио Браци друштво док се није вратила његова супруга носећи мали послужавник на коме су били шоља чаја, чинијица за шећер у коцкама и тацна са ванилин-кранцлама, а онда их поздрави и оде по тражену књигу.

– Ако сте сањали нешто, сановник из те књиге није баш оно што вам треба. Пре је да шипарице имају чиме да убијају досаду зимских вечери. – Лепа то рече док је спуштала послужавник пред Брацу. – За тумачење снова је боље да одете до госпођа Марије, она их савршено разуме, а не наплаћује.

– Хвала. – Браца се захвали на чају. – Не, нису у питању никакви снови. Желим да проверим неке датуме. Да ли у том Вечи-

том календару могу да проверим и месечеве мене?

– Њих можете да проверите у сваком црквеном календару. – Госпа Лепа се вратила у своју фотелу.

– Јел’?

– Наравно. Ви немате црквени календар?

– Овај... нисам стигао да купим овогодишњи, а онај од лане... – „Такође нисам купио“ помисли, али не каза, па чак и не поцрвене.

– Нема проблема, имамо их неколико у кући. И Адам и ја имамо навику да их купујемо кад год одемо у цркву. Као неки прилог. Од којих година вам све требају?

– За ову и претходне две, али, мислим да ће само и овогодишњи већ да ми да неке одговоре.

Госпођа Лепа устаде и оде до комоде на којој је стајао велики радио прекривен хекланим миљеом, отвори једну фиоку и након мало чепркања по њој, врати се у своју фотелу носећи у руци неколико свешчица са ликом светог Саве на корицама:

– Ево су, 1926, 1927. и ова година. Ако могу још некако да вам помогнем, не устручавајте се.

– Да будем искрен, то још ни сам не знам. Али, имаћу на памети вашу понуду ако се укаже

потреба, мада, не бих желео да вас деранжирам.

Госпођа Лепа се насмеја:

– Побогу, комшија? Ви немате појма колико нам је обома пријао ваш вечерашњи долазак. Унели сте мало живости у ову монотонију. Адам пре подне и некако, оде на посао, а ја... Немамо деце, приходи сасвим довољни, тако да и немам неког пре-тераног посла и занимације. Па, за Адама је већ само овај вечерашњи одлазак по књигу авантура која ће га држати наредних неколико дана. А и мене, да се не лажемо. Дакле, никаквог деранжирања нема и не устручавајте се следећи пут да покуцате на наша врата.

Браца јој се смушено захвали. Све до овог тренутка је био убеђен да он води најтужнији и најдосаднији живот у Београду.

– Пошто тражите календар месечевих мена, претпостављам да тражите дане пуног месеца. – Лепа га погледа преко рурба шољице.

– Тачно. – Браца је био задиљен и разочаран што ова жена не ради у полицији. По његовом мишљењу, била би колегиница достојна поштовања.

– А за пун месец једино могу да вежем вукодлака.

– Потпуно сте у праву, само, то ми некако не пије воду, што би рекли. Ипак је то нешто из приче.

– Сад, шта је прича, шта ма шта, а шта истина, тешко је тврдити.

– Тешко. – Сложи се Браца: – Поготово што здрав разум тврди супротно.

– Разум тврди само оно што ми желимо да прихватимо, или бар објаснимо. Остало нас плаши.

– А шта ви мислите о томе?

– Моје скромно мишљење је да не треба олако одбацивати ствари само зато што их не разумемо или што нас плаше. Видите, ја се страховито плашим гранате и не знам како она функционише, али, опет, прихватам чињеницу да она постоји.

– Добро, али, граната је нешто што су људи направили, а вукодлак је... па... нешто из народних прича.

У то се врати и домаћин, господин Адам, и поносно показа књигу.

– Комшија, – убаци се у разговор чувши Брацину последњу реченицу, – не бих ја ствари тако олако одбацивао само зато што су, како ви кажете, из народних прича.

– Мислите?

– Наравно, – Адам пажљиво, скоро нежно, спусти књигу на сто испред Браце, – идите мало на Хомоље, па објасните тамошњим сељацима да им овце и говеда, па понекад и људе, не убија нико, односно, да је то само нешто из народне приче.

– Можда је то вук, или медвед, а можда и завидни комшија.

– Драги мој инспекторе, – Адам је сео и извадио табакеру из џепа, – хоћете да кажете да људи који живе тамо, који по лету птица могу да вам кажу да ли на пар километара околу има некога, а често и да вам кажу ко је то, да ти људи не умеју да препознају трагове и угризе?

– Побогу, свакако да не.

– Па зашто онда то рекосте?

– Овај... како да кажем... искрено, то је полицијска сумњичавост. Уђе то човеку под кожу.

Браца устаде да пође, подиже оне црквене календаре и крете ка вратима кад се чу за њим:

– Комшија, понесите и Вечити календар.

– Нема потребе, – Браца се окрете и показа на календаре, – све је у њима, зар не?

– Месечеве мене да, али, у Вечитом календару ћете наћи разне ствари. Има и о народним веровањима, бићима из бабских

прича, обичајима. Верујте, није на одмет прочитати и макар знати у шта народ верује.

– Хвала вам, и... замолио бих вас да ово остане наша тајна. Не бих желео да у граду почне да се прича... па... свашта. Ово је... ма... само желим да проверим нешто што је вероватно само плод моје маште.

За њим се из трпезарије чуо глас госпођа Леле:

– Наравно, и не заборавите, кад год буде затребало, слободно дођите, наша врата су вам увек отворена.

На самим вратима, док је излазио, Адам му се приближи и заверенички шапну:

– Комшија, слободно ме зовите, што се тиче тих караконцула. Када сам почео да радим, провео сам осам година као чиновник по тим крајевима. Тако да сам се тамо и наслушао и нагледао свачега.

– Нагледали?

– Да, то сам рекао. Нагледао.

– Па, добро. Лаку ноћ и још једном вам хвала.

– Лаку ноћ.

* * *

Када је ушао у свој стан, Браца се наслони леђима на врата и дубоко уздахну.